

بسترهای تهدیدزا ژئوپلیتیکی مؤثر در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال کشور عمان

علیرضا نجاتی منفرد^۱

محمد هادی شفیعی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۴/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۳/۲۰

چکیده

عمان درحوزه خلیج فارس و تنگه هرمز به عنوان یک محیط راهبردی مهم برای کشور ایران در ابعاد مختلف از جمله عوامل ژئوپلیتیکی و مسائل دفاعی محسوب می‌گردد هدف این پژوهش تعیین بسترهای تهدیدزا ژئوپلیتیکی مؤثر در تدوین راهبردهای دفاعی ج.ا.ایران در قبال کشور عمان با بهره‌گیری از روش توصیفی تحلیلی می‌باشد که به صورت کاربردی پس از انجام مطالعات نظری و محیط‌شناسی ژئوپلیتیکی کشور عمان با استفاده از نظر خبرگان پرسشنامه‌ای تنظیم و بین افراد خبره و صاحب‌نظر مرتبط با موضوع در قالب جامعه آماری ۵۱ نفری (به صورت تمام شمار) توزیع و سپس نظر آنان نیز جمع‌آوری شده است و با تعیین عوامل ژئوپلیتیکی مرتبط و مؤثر بر تدوین راهبرد دفاعی در ابعاد شش‌گانه، طبیعی، انسانی، اقتصادی، سیاسی داخلی، سیاسی بین‌المللی و نظامی، نقش و کارکرد محیطی آن‌ها در قالب تهدید تعیین، و با استفاده از تکنیک‌ها و روش‌های آماری نسبت به تجزیه و تحلیل داده‌ها اقدام و در ادامه به جمع‌بندی و ارزیابی سوالات تحقیق نیز پرداخته شده است، سپس در بحث نتیجه‌گیری در پاسخ به سؤال تحقیق، تهدیدهای ژئوپلیتیکی مؤثر در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال کشور عمان بر اساس اولویت میانگین آن‌ها تعیین گردیده‌اند.

کلید واژه‌ها: ژئوپلیتیک، راهبرد دفاعی، تهدیدزا، تهدیدهای ژئوپلیتیکی، عمان

۱- دانش آموخته رشته سیاست دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی - a.nejate2009@yahoo.com

۲- دانشجوی دکتری رشته مدیریت راهبردی نظامی - hadyshafiee@yahoo.com

مقدمه

ایران و عمان به‌عنوان دو کشور مهم در منطقه آسیای جنوب غربی می‌باشند و به جهات مختلف می‌توان گفت کشور عمان به لحاظ راهبردی از موقعیت برجسته‌ای در تنگه هرمز برخوردار می‌باشد.

در خصوص نقش و جایگاه ایران در منطقه خلیج فارس امام خامنه‌ای مد ظله العالی چنین می‌فرمایند: امروز همه چیز عوض شده است. ساحل ممتد و طولانی متعلق به ایران عزیز، امروز در اختیار دولتی مستقل و ملتی سرافراز و بیدار است، ملتی که به خدای متعال متکی است، نیروی خود را می‌شناسد و به آن می‌بالد و اراده خود را بر اراده‌ی تحکم‌آمیز هر قدرت سیاسی و نظامی تحمیل می‌کند و کسانی را که می‌خواهند با تحکم بر ملت‌ها حاکمیت کنند، مجبور به عقب‌نشینی می‌کند. (امام خامنه‌ای مد ظله العالی ۱۳۹۰/۵/۱).

موقعیت ژئوپلیتیکی کشور عمان به‌ویژه اشرافیت این کشور بر تنگه هرمز از مهم‌ترین عوامل اثرگذار در تدوین راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال این کشور می‌باشد.

در جمهوری اسلامی ایران آمادگی دفاعی نیروهای مسلح همواره مورد توجه مسئولین ذیربط قرار دارد که این بذل توجه منبث از آیین مکتب‌ساز اسلام و ائمه اطهار می‌باشد،

امام خمینی رحمته الله علیه به استناد آیه « وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ... »^۱ که دستور می‌دهد تا حد امکان نیرومند و آماده باشید تا دشمنان نتوانند به شما ظلم و تجاوز کنند. می‌فرمایند، اگر ما متعهد و نیرومند و آماده نبودیم که دست خوش تجاوزات بیگانه شده و می‌شویم و ظلم می‌بینیم. (صحیفه نور، ۱۳۷۸، ۳۷)

با عنایت به مطالب ذکر شده، در وضعیت کنونی کشور عمان در حوزه خلیج فارس و تنگه هرمز به‌عنوان یک محیط راهبردی مهم برای کشور ایران در ابعاد مختلف از جمله عوامل ژئوپلیتیکی و مسائل دفاعی محسوب می‌گردد که نبایستی مورد کم‌توجهی قرار گیرد. زیرا غفلت از این مهم موجب افزایش و نزدیکی تهدیدات علیه منافع ملی کشور در این حوزه می‌شود. مشکلی که در تحقیق حاضر به آن پرداخته می‌شود و ذهن پژوهشگر را به خود مشغول نموده است این بی‌توجهی به این موضوع موجب عدم شناخت دقیق بسترهای علمی بسترهای تهدیدزا ناشی از عوامل ژئوپلیتیکی کشور عمان در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال این کشور می‌گردد.

لذا هدف اصلی این مقاله شناسایی و تعیین عوامل ژئوپلیتیکی تهدیدزا کشور عمان و تعیین میزان تأثیر آنها در تدوین راهبردهای دفاعی ج.ا. ایران می‌باشد.

و اهداف فرعی:

- ۱- شناخت بسترهای تهدیدزا منبعت از عوامل ژئوپلیتیکی طبیعی کشور عمان که در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران مؤثر می‌باشند.
 - ۲- شناخت بسترهای تهدیدزا منبعت از عوامل ژئوپلیتیکی انسانی کشور عمان که در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران مؤثر می‌باشند.
 - ۳- شناخت بسترهای تهدیدزا منبعت از عوامل ژئوپلیتیکی نظامی کشور عمان که در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران مؤثر می‌باشند.
 - ۴- شناخت بسترهای تهدیدزا و منبعت از عوامل ژئوپلیتیکی سیاسی داخلی کشور عمان که در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران مؤثر می‌باشند.
 - ۵- شناخت بسترهای تهدیدزا منبعت از عوامل ژئوپلیتیکی سیاسی خارجی کشور عمان که در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران مؤثر می‌باشند.
 - ۶- شناخت بسترهای تهدیدزا منبعت از عوامل ژئوپلیتیکی اقتصادی کشور عمان که در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران مؤثر می‌باشند.
- سؤال اصلی این مقاله عبارت است از: تاثیر عوامل ژئوپلیتیکی تهدیدزا کشور عمان در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران چیست؟

سئوالات فرعی

- ۱- مهم‌ترین عوامل ژئوپلیتیکی طبیعی کشور عمان که در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران نقش تهدیدزایی دارند کدامند؟
- ۲- مهم‌ترین عوامل ژئوپلیتیکی انسانی کشور عمان که در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران نقش تهدیدزایی دارند کدامند؟
- ۳- مهم‌ترین عوامل ژئوپلیتیکی کشور عمان که در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران نقش تهدیدزایی دارند کدامند؟
- ۴- مهم‌ترین عوامل ژئوپلیتیکی سیاسی داخلی کشور عمان که در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران نقش تهدیدزایی دارند کدامند؟
- ۵- مهم‌ترین عوامل ژئوپلیتیکی سیاسی خارجی کشور عمان که در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران نقش تهدیدزایی دارند کدامند؟
- ۶- مهم‌ترین عوامل ژئوپلیتیکی اقتصادی کشور عمان که در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران نقش تهدیدزایی دارند کدامند؟

مبانی نظری تحقیق

الف - پیشینه‌ها

در بخش پیشینه‌ها، پایان نامه‌ای با عنوان «راهبرد دفاع همه جانبه جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان برای مقابله با تهدیدات دریا پایه ناهمپراز آمریکا» توسط سجاد کوچکی به راهنمایی غلامعلی رشید، رساله دکتری (Ph.D) دانشگاه عالی دفاع ملی در سال ۱۳۹۰ دفاع شده است.

نتیجه تحقیق: مهم‌ترین نتایج حاصل از این رساله در قالب چندین پیشنهاد راهبردی می‌باشد که اهم آنها عبارتند از، به‌کارگیری کلیه مزیت‌های رزمی و ظرفیت‌های نظامی و غیرنظامی جمهوری اسلامی ایران در بستر جغرافیایی نظامی دریایی با روش‌های غیر کلاسیک به منظور ایجاد بازدارندگی و دفاع مؤثر در برابر دشمن ناهمپراز در یک نبرد دریا پایه. تشکیل سازمان بسیج مردمی ساحل نشین در غالب گروه‌ها و دسته‌های عملیاتی توأم با آموزش‌های متناسب با محیط رزم ناهمپراز به منظور ایجاد یک نیروی متکی به اصول ناشناخته (تاکتیک‌های تک‌های سریع و غافلگیر کننده، استفاده از سلاح‌های سبک و درعین حال تاثیرگذار) به منظور تهاجم به قسمت‌های آسیب پذیر دشمن در عرصه دریا. تدوین سیاست‌های دفاعی لازم مبتنی بر دکترین دفاعی جمهوری اسلامی ایران به منظور بسط و توسعه توان نیروی زیرسطحی جمهوری اسلامی ایران برای ارتقاء توان بازدارندگی و دفاع مؤثر در برابر دشمن دریا پایه در یک نبرد ناهمپراز.

پایان نامه بعدی در این موضوع با عنوان «نقش عوامل ژئوپلیتیک در راهبرد دفاعی (مطالعه موردی ایران نسبت به عراق)» (رساله دکتری-دانشگاه تربیت مدرس) توسط غلامعلی رشید در سال ۱۳۸۶ دفاع شده است.

نتیجه تحقیق: عوامل ژئوپلیتیک نسبت به عراق با کارکردهای متفاوتی نقش آفرینی کرده‌اند و بر راهبردهای دفاعی ایران نسبت به عراق تأثیرات متفاوتی گذاشته‌اند. با بررسی طرح‌های دفاعی و مصاحبه با دست‌اندرکاران طراحی‌های دفاعی ایران نسبت به عراق مشخص گردید، عوامل ژئوپلیتیک موقعیت جغرافیایی، ظرفیت‌های کمی و کیفی جمعیت، نهادهای سیاسی فرهنگی و اجتماعی، پیوستگی و تجانس فرهنگی، دین و مذهب، ویژگی‌های نظام جمهوری اسلامی ایران و شرایط جغرافیایی طبیعی بر راهبردهای دفاعی ایران تأثیر مثبت داشته و آن را تقویت کرده‌اند.

در بخش مقالات نیز: الگوی نظری طراحی راهبرد دفاعی مبتنی بر عوامل ژئوپلیتیکی (فصلنامه ژئوپلیتیک، تابستان ۱۳۸۶) دکتر محمدرضا حافظ‌نیا، غلام‌علی رشید، اکبر پرهیزکار، محمد حسین افشردی.

نتیجه تحقیق: عوامل شناخته شده ژئوپلیتیکی شامل موقعیت استراتژیک و ژئواستراتژیک، وضعیت اقتصادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی، فرهنگی، جنبه‌های طبیعی و فیزیکی سرزمین نظیر شکل، وسعت و نیز موقعیت‌های ارتباطی، دریایی، ساحلی و نوع، میزان منابع طبیعی و کمیت و کیفیت منابع انسانی و عناصر فرهنگی و تاریخی و... می‌باشند که طراحان راهبردهای دفاعی در نهادهای دفاعی، نظامی با وجود آن که در طرح‌های خود به برخی از عوامل ژئوپلیتیکی توجه می‌کنند. مقاله حاضر با بهره‌گیری از روش‌های علمی و با تبدیل جنبه‌های کیفی این عوامل به معیارهای کمی، مدلی برای تعیین میزان تاثیر و نحوه دخالت این عوامل در تدوین راهبردهای دفاعی ارائه کرده است.

مقاله بعدی، مقاله جعفری ولدانی، اصغر، (۱۳۸۹) ژئوپلیتیک تنگه هرمز و روابط ایران و عمان، پژوهشنامه علمی پژوهشی علوم سیاسی، سال پنجم، شماره سوم، تابستان

نتیجه تحقیق: تنگه هرمز نقش مهمی را از نظر اقتصادی، راهبردی، امنیتی و نظامی برای ایران و عمان ایفا می‌کند. تنگه هرمز شاه‌رگ اقتصادی ایران است. تمام صادرات نفت ایران و ۸۰ درصد تجارت خارجی آن از طریق این تنگه انجام می‌شود. تنگه هرمز موجب افزایش اهمیت راهبردی ایران و عمان در سطح منطقه و جهان شده است. لذا نقش کلیدی برای امنیت ایران، عمان و کشورهای صنعتی دارد. دفاع از امنیت تنگه هرمز و نظارت بر تردد دریایی در این منطقه به موجب موافقت نامه سال ۱۹۷۴ به طور مشترک بر عهده ایران و عمان است. در مجموع می‌توان گفت محقق بر این موضوع تاکید دارد که امنیت تنگه هرمز هم برای ایران مهم است و هم برای کشور عمان حائز اهمیت است.

ب- مفهوم شناسی

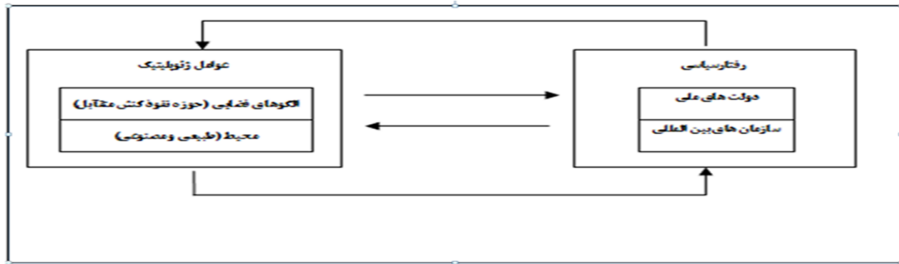
۱- تعاریف ژئوپلیتیک^۱ از دیدگاه‌های گوناگون

میرحیدر تعریفی که از ژئوپلیتیک ارائه کرده است بدین شرح است، «ژئوپلیتیک شیوه قرائت و نگارش سیاست بین‌الملل توسط صاحبان قدرت و اندیشه و تاثیر آنها بر تصمیم‌گیری‌های سیاسی در سطح ملی و منطقه‌ای است» (میرحیدر، ۱۳۷۷: ۲۲).

ژئوپلیتیک یا سیاست جغرافیایی اثر محیط و اشکال پابندهای محیطی چون، موقعیت جغرافیایی، شکل زمین، منابع کمیاب، امکانات ارتباطی و انتقالی (زمینی، دریایی، هوایی و فضایی)، وسایل ارتباط جمعی را در تصمیم‌گیری‌های سیاسی، به ویژه در سطوح گسترده منطقه‌ای و جهانی مطالعه می‌کند. (مجتهدزاده، ۱۳۷۹: ۲۳)

محمد رضا حافظ‌نیا نیز در کتاب مبانی مطالعات سیاسی، اجتماعی (جلد اول) از ژئوپلیتیک تعریفی

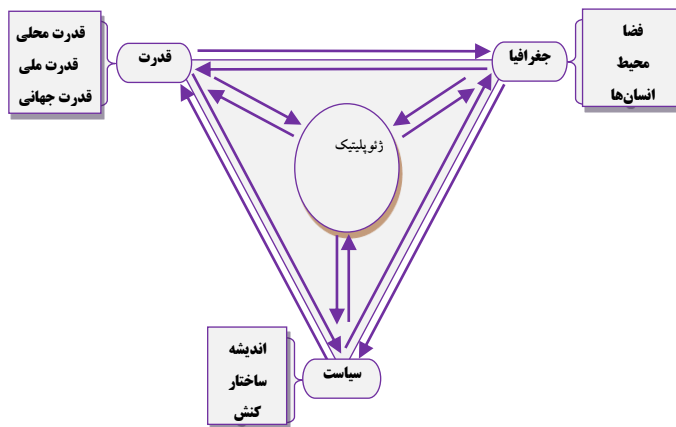
بدین شرح ارائه می‌دهد، «ژئوپلیتیک عبارت است از: مطالعه رفتار سیاسی دولت‌ها، گروه‌ها و سازمان‌ها در مورد جنبه‌های فضایی، محیطی و انسانی» که مفهوم نهفته در این تعریف با الگوی زیر هم قابل ترسیم است.



«شکل شماره ۱: رابطه رفتار سیاسی با ژئوپلیتیک» (حافظ نیا، ۱۳۸۴: ۲۵)

هاگ فرینجن از ژئوپلیتیک تعریفی این چنین دارد: «ژئوپلیتیک به عنوان یک دانش، تاثیر جغرافیا را بر شخصیت سیاسی کشور، تاریخ آن، موسسات و به ویژه روابط آن را با دیگر کشورها مورد بررسی قرار می‌دهد» (Karabulut 2005:29).

همچنین محمدرضا حافظ نیا معتقد است: «ژئوپلیتیک عبارتست از علم مطالعه روابط متقابل جغرافیا، قدرت و سیاست و کنشهای ناشی از ترکیب آنها با یکدیگر است.» (حافظ نیا، ۱۳۸۵: ۳۷) که تعریف حاضر، مورد بهره‌برداری محقق در این پژوهش است.



شکل شماره ۲: مدل سه وجهی ژئوپلیتیک دکتر حافظ نیا

۲- تهدید^۱

تهدید یعنی قابلیت‌ها، نیت و گاه اقدامات دشمنان بالقوه و بالفعل برای ممانعت از دستیابی موفقیت‌آمیز خودی و علائق و مقاصد امنیت ملی به نحوی که ثبات سیاسی و امنیت ملی کشور به خطر افتد. تهدید ممکن است اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و نظامی و یا تهدید نرم، نیمه سخت و سخت بوده و از نوع خارجی یا داخلی باشد. (نوروزی، ۴۷۶، ۱۳۸۵)

تهدید برآیند وضعیتی است که عوامل محیطی بر خلاف خواسته سازمان و خارج از کنترل آن عمل می‌کنند و از این حیث روند امور مطلوب نیست و احتمال آشفتگی، به خطر افتادن و یا زیان برای موسسه وجود دارد بر این اساس هر عنصر و یا وضعیتی که موجودیت سازمان را به خطر اندازد تهدید محسوب می‌شود. (حسن بیگی، ۳۰۹، ۱۳۹۰) محقق این تعریف را در طول پژوهش مورد بهره‌برداری قرار خواهند داد.

راهبرد دفاعی^۲: راهبرد دفاعی سطح رابط میان راهبرد امنیت ملی و راهبرد نظامی است. در راهبرد دفاعی بحث این است که چگونه از تمام ابعاد قدرت ملی برای دستیابی به اهداف دفاعی کشور استفاده نماییم. (افشردی، ۷، ۱۳۸۶)

در اسلام نیز به نحوی به موضوع راهبرد اشاره شده است. از متن قرآن مجید و سنت پیامبر ﷺ می‌توان به اصول راهبردی دست یافت که بسیاری از راهبردها از آن پیروی می‌کنند که مهم‌ترین آن عبارت است از اصل دفاع که از دیدگاه قرآن بنیاد اندیشه و حرکت نظامی، دفاع از حقوق، جان و مال انسان است. (جمشیدی، ۱۳۸۴، ۴۵۵). همچنین افزایش قدرت در زمان صلح و جنگ به مصادیق آیهی شریفه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ ...»^۳ که منظور، تقویت بنیهی دفاعی است و در ادامه آیه مذکور «تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ» آمده که منظور آن است که دشمنان خود را بترسانید تا از تجاوز باز بمانند (یعنی بازدارندگی) (منصوری، ۱۳۸۲، ۸۰)

راهبرد ژئوپلیتیکی^۴: عبارت است از راهبرد و خط‌مشی متخذه از سوی یک دولت یا سازمان و ائتلاف بین‌المللی علیه رقبای خود برای رسیدن به اهداف و منافع ملی با استفاده از عوامل جغرافیایی نظیر راهبرد محصورسازی شوروی^۵ (سابق) توسط آمریکا در دورهی جنگ سرد که بر پایه‌ی مجموعه‌ای از

1-Threat

2-Defense Strategy

4- Strategy Geopolitics

5- Containment

۳- سوره مبارکه انفال آیه ۶۰

کدهای ژئوپلیتیکی اتخاذ شد. «(حافظنیا، ۱۳۸۵: ۱۲۲)

رابطه ژئوپلیتیک با راهبرد دفاعی: عوامل ژئوپلیتیک یک سری سیاست‌های متأثر از عوامل جغرافیایی است که منجر به ایجاد و تولید قدرت برای اتخاذ راهبرد دفاعی مناسب مبتنی بر یکی از محیط‌های همکاری، رقابت و یا منازعه می‌نماید. بنابراین عوامل ژئوپلیتیک با راهبرد دفاعی ارتباط مستقیم داشته و در انتخاب و اتخاذ راهبرد به میزان زیادی تاثیرگذار می‌باشد برای بررسی و تعیین رابطه میان دو مفهوم ژئوپلیتیک و راهبرد دفاعی بایستی ابتدا به وجوه افتراق و اشتراک فیما بین آن‌ها پرداخته شود. در این رابطه غلامعلی رشید^۱ معتقد است، چنانچه هدف، ابزار و روش را عناصر اصلی راهبرد دفاعی و مولفه‌های قدرت ملی بدانیم، به ارتباط معنی‌داری بین این دو مفهوم پی خواهیم برد. (جدول شماره ۱)

جدول شماره ۱: رابطه‌ی ژئوپلیتیک با راهبرد دفاعی «(رشید، ۱۳۸۶، جزوه‌ی درس ژئوپلیتیک)

منبع	وجوه اشتراک دو مفهوم			منبع
	هدف	عوامل و متغیرها	منابع	
راهبرد	تأمین منافع از طریق حفظ و یا ارتقاء قدرت	شناخت و بررسی و تجزیه و تحلیل منابع و مولفه‌های قدرت	عوامل قدرت (باعوامل ژئوپلیتیک)	به کارگیری مولفه‌های قدرت
ژئوپلیتیک	تأمین منافع از طریق حفظ موقعیت ژئوپلیتیک (مولفه‌های قدرت)	شناخت و بررسی و تجزیه و تحلیل عوامل ژئوپلیتیک	عوامل ژئوپلیتیک (با عوامل قدرت)	دیکنه کردن سیاست

همان گونه که در این جدول مشاهده می‌گردد، متغیرها و عوامل مورد بررسی در ژئوپلیتیک، همان متغیرها و عوامل مورد نظر در راهبرد دفاعی است و به لحاظ سلسله مراتبی، ژئوپلیتیک بالاتر از راهبرد دفاعی قرار می‌گیرد. یعنی پس از اهداف و منافع ملی، ژئوپلیتیک و سپس راهبرد دفاعی مطرح می‌شود. به تعبیر دیگر ژئوپلیتیک سیاست را دیکته می‌کند و سپس راهبرد دفاعی بر مبنای آن تدوین می‌گردد. در نتیجه، طراحی و تدوین راهبرد دفاعی مناسب مستلزم بررسی، شناخت و به‌کارگیری ظرفیت‌های عوامل ژئوپلیتیک می‌باشد. (رشید، ۱۳۸۶، جزوه‌ی درس ژئوپلیتیک، ۱۲)

محیط‌شناسی ژئوپلیتیک

کشور سلطنت نشین عمان در منتهی‌الیه شرق و جنوب شرقی شبه جزیره عربستان در محدوده جغرافیایی بین مدار ۱۶°۴۰ تا ۲۶°۲۰ درجه عرض شمالی و بین نصف النهار ۵۱°۵۰ تا ۵۹°۴۰ طول شرقی واقع شده است. عمان با وسعتی قریب ۳۰۹۵۰۰ کیلومتر مربع، متشکل از دو بخش شمالی و جنوبی است که بخش شمال را شبه جزیره (المسندم) و بخش جنوبی آن را سرزمین اصلی عمان و

چند جزیره کوچک تشکیل می‌دهد. سرزمین عمان به‌صورت یک کمربند ساحلی در حد فاصل بین صحرای ربع‌الخالی و دریای عرب قرار گرفته است. ارتباط عمان با آمریکا در سطح راهبردی می‌باشد، این کشور پس از آن که نیروهای آمریکایی و انگلیسی در جنگ افغانستان شرکت کردند، به یکی از کشورهای تبدیلی شده که تعداد زیادی از نیروهای نظامی آمریکا در آن مستقر می‌باشند. امکانات نظامی آمریکا در این کشور، در پایگاه قابوس در مسقط و بندر صلاله و فرودگاه بین‌المللی السیب متمرکز هستند. عناصر مهمی از نیروی هوایی آمریکا در پایگاه هوایی المثنی و تیمور قرار دارند، جزیره مصیره نیز که در جنوب شرقی عربستان در مقابل سواحل این کشور قرار دارد از موقعیت سوق‌الجیشی (راهبردی) بسیار مهمی برخوردار است و یکی از مهم‌ترین مکان‌های تمرکز نظامی نیروهای آمریکایی و انگلیسی در منطقه است. (صفوی‌پور، ۱۳۸۶: ۴۳۲)

شبه جزیره مسندم مشرف بر تنگه هرمز و خطوط کشتیرانی بین‌المللی بوده و یکی از نقاط حساس و سوق‌الجیشی (راهبردی) جهان محسوب می‌گردد. تنگه هرمز، به‌طور کلی در داخل آب‌های سرزمینی عمان قرار دارد و از نظر حقوقی، قاعداً مسئول نظارت بر آن دولت عمان است، ولی با توجه به این که تنگه هرمز تنگه‌ای بین‌المللی است که بین دو کشور ایران و عمان واقع شده است، طبق موافقت‌نامه‌ای که در مارس ۱۹۷۴ بین دو دولت منعقد شده، مسئولیت دفاع از تنگه هرمز و نظارت بر تردد دریایی آن به طور مشترک بر عهده دو دولت است. (Amin, 1981, 35). حافظ‌نیا^۱ معتقد است: کنترل تردها در دهانه خلیج فارس با آب‌های سرزمینی کشور عمان است. بنابراین در تنگه هرمز عمان نقش کنترلی دارد چون در تنگه هرمز برای عبور شناورها یک باند رفت و یک باند برگشت وجود دارد که این دو باند عبوری در آب‌های سرزمینی کشور عمان واقع شده است. (مصاحبه - مهرماه ۱۳۹۲)

اهمیت استراتژیکی عمان علاوه بر شبه جزیره مسندم و کرانه‌های جنوبی تنگه هرمز موقعیت ویژه این کشور در غرب اقیانوس هند است. افزون بر بندر مسقط، عمان دارای جزایر استراتژیک دیگری در طول سواحل خود می‌باشد که مهمترین آنها جزیره مصیره و جزایر کوریاموریا است. (دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۸۷: ۱۲).

عمان اگر چه نسبت به دیگر کشورهای عربی حوزه خلیج فارس از ثروت کمتری برخوردار است ولی به لحاظ آن که این کشور با دیگر کشورهای عربی حوزه خلیج فارس کمترین مشکلات را دارد توسعه روابط خوب با عمان می‌تواند بر روابط جمهوری اسلامی ایران با سایر کشورهای عضو شورا نیز تأثیر و از سوی دیگر روابط تاریخی ایران و عمان و مذهب مردم عمان یعنی اباضیه باعث شده که مردم عمان به ایران به دیده احترام نگرسته و آن را عمق راهبردی خود بدانند نکته مهم اینکه تمامی

عوامل و شواهد حاکی از آن است که توسعه روابط باعمان می تواند به صلح و ثبات در خلیج فارس کمک کند. (کامیابی، ۱۳۸۹: ۴۵)

در تحلیل ژئوپلیتیکی عمان باید گفت، این کشور به دلیل قرار گرفتن در گذرگاه راهبردی هرمز، دارای ارزش راهبردی است. به دلیل آنکه این کشور در منطقه خلیج فارس قرار گرفته، از منابع انرژی این حوزه از جمله نفت متأثر است. از سوی دیگر، در مسیر آبراه‌های حمل و نقل انرژی و کالاهای تبدیلی آسیا، اروپا قرار دارد و دارای نقش ارتباطی است و از این نظر مورد توجه اهداف استراتژی قدرت‌های بزرگ از جمله ایالات متحده آمریکا است. همچنین علاوه بر شبه جزیره (المسندم) و کرانه‌های جنوبی تنگه هرمز، موقعیت ویژه این کشور در غرب اقیانوس هند بر اهمیت استراتژیک آن می‌افزاید. وجود جزایری مانند مصیره و کوریاموریا که از لحاظ نظامی در حکم سرپلهایی برای عملیات آبی خاکی هستند، موقعیت حساس این کشور چند برابر می‌کند. (فاضلی‌نیا، ۱۳۸۶: ۱۵۳).

اهمیت موقعیت جغرافیایی عمان که بر سر راه دریایی اروپا و آفریقا به خلیج فارس و سواحل هند قرار دارد، باعث شد تا قدرت‌های اروپایی انگلیس، پرتغال، هلند به آن توجه خاصی نشان دهند. کشور انگلستان کماکان از پشت پرده، در سیاست‌های کشور عمان، نقش داشته و دارد. به گونه‌ای که حضور خود را در پایگاه‌های نظامی تنگه‌ی هرمز (جزیره‌ی الغنم و خصب) تاکنون حفظ کرده و امکان استفاده از جزیره مصیره را در اختیار آمریکا قرار داده است. (حافظ نیا، ۱۳۷۱: ۲۶۸-۲۶۷) این کشور از اهمیت راهبردی بالایی برخوردار است به طوری که در مطبوعات غرب بنابه دلایل زیر به‌عنوان جواهر خلیج فارس و یا پاسدار خلیج فارس از آن نام برده می‌شود:

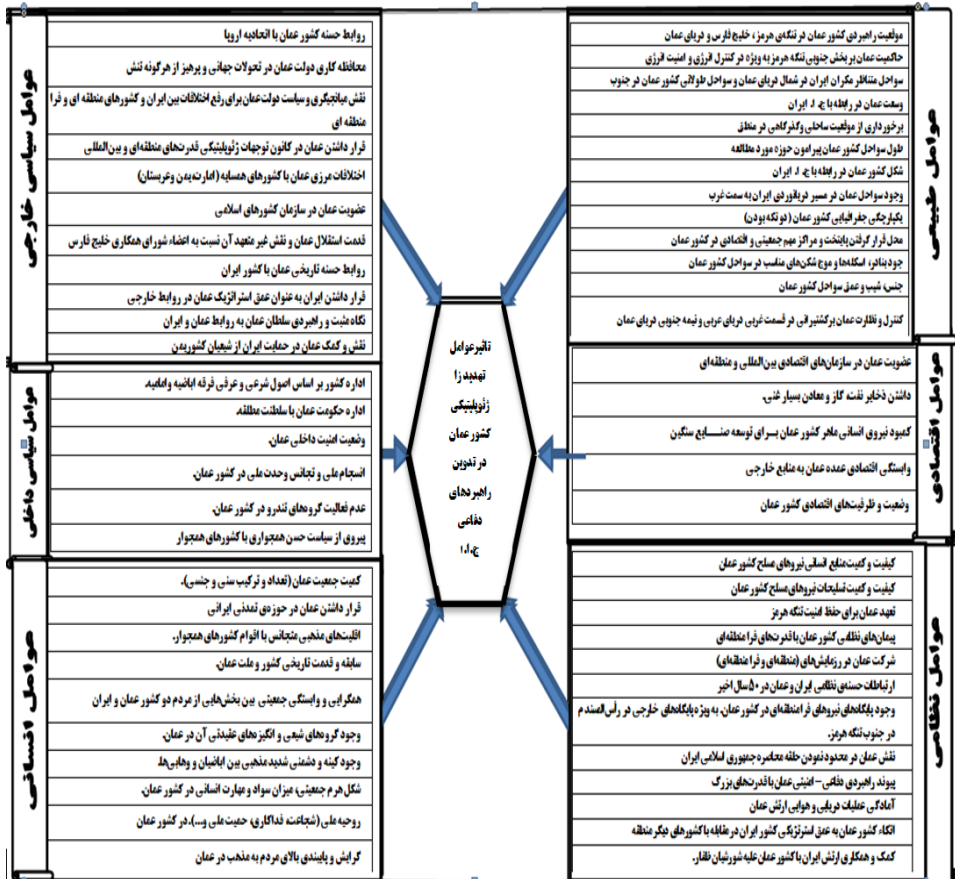
- اشراف داشتن به تنگه هرمز و امکان کنترل و نظارت بر تردد کشتیرانی در این تنگه.
- واقع شدن در شرق شبه جزیره عربستان و امکان کنترل و نظارت بر کشتیرانی در قسمت غربی دریای عربی.

- داشتن ذخایر نفت، گاز و معادن بسیار غنی. (معاونت اطلاعات آجا، ۱۳۸۹، ۴)

ج- مدل مفهومی تحقیق

پس از انجام مطالعات محیط‌شناسی ژئوپلیتیکی و بررسی و تحلیل کیفی و واقعی محیط ژئوپلیتیکی فوق، در نهایت ۵۷ عامل ژئوپلیتیکی مرتبط با کشور عمان در قالب مؤلفه‌های کلان شش‌گانه ژئوپلیتیکی مؤثر در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال کشور عمان احصاء و تعیین گردیده است. لذا با توجه به اطلاعات گردآوری شده در قالب مدارک و مستندات در نهایت چارچوب مفهومی پژوهش را با در نظر گرفتن مؤلفه‌های تهدیدزا در شش بخش به شرح شکل (۳) ترسیم گردیده است.

محقق در ادامه با استفاده از شاخص‌های ژئوپلیتیکی احصاء شده از مدل مفهومی پرسش‌نامه‌ای طراحی و با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی از قبیل جداول فراوانی، رتبه‌بندی و نیز انجام آزمون‌های آماری و ترسیم نمودارها، عوامل ژئوپلیتیکی تهدیدزا و تأثیرگذار بر تدوین راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال کشور عمان مشخص شده‌اند و در ادامه با استفاده از توزیع یک پرسشنامه مناسب و تحلیل نتایج آن در جهت محاسبه‌ی رتبه‌بندی تهدیدها و نهایتاً آزمون فریضه آماری تحقیق پرداخته شده است.



شکل شماره ۳: مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی

تحقیق حاضر از نوع کاربردی است و روش تحقیق این پژوهش از لحاظ شیوه نگارش و پرداختن به مسئله تحقیق، روش پژوهش توصیفی تحلیلی است، همچنین در این پژوهش به لحاظ تخصصی بودن موضوع مورد تحقیق و محدود بودن متخصصین و صاحب‌نظران خبره تعداد ۵۱ نفر تعیین شده است

که با توجه به حجم محدود جامعه آماری، جامعه نمونه تحقیق نیز همان جامعه آماری می‌باشد که به صورت تمام شمار مورد مراجعه قرار گرفته‌اند.

روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی مورد استفاده شده در این تحقیق عبارتند از:
 الف- انجام مطالعات کتابخانه‌ای و گردآوری اطلاعات از طریق مطالعه کتب و مقالات
 ب- بررسی اسناد و مدارک علمی و پژوهشی موجود در کتابخانه‌ها و اسناد و مدارک رسمی (ج)-
 مصاحبه با صاحب نظران و خبرگان و همچنین تهیه و توزیع پرسش‌نامه بین آنها

همچنین روش تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری از قبیل جداول فراوانی، آزمون فریدمن بسترهای تهدید زا ژئوپلیتیکی و تأثیرگذار بر تدوین راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال عمان مشخص شده‌اند.

در این پژوهش، با استفاده از مصاحبه‌ی حضوری با خبرگان، صاحب‌نظران متخصص مرتبط با حوزه‌ی مورد مطالعه، از میان ده‌ها عامل ژئوپلیتیکی که حاصل یافته‌های مطالعات نظری و محیط‌شناسی تحقیق بود، تعداد ۵۷ عامل مؤثر ژئوپلیتیکی مرتبط با کشور عمان که به نوعی در تدوین راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال آن تأثیرگذار می‌باشند، شناسایی گردید.

با توجه به سؤال تحقیق ابتدا پرسش‌نامه‌ای (پرسش‌نامه اول) بر اساس یافته‌های مطالعات نظری و محیط‌شناسی ژئوپلیتیکی در حوزه مورد مطالعه تنظیم و جهت تأیید عوامل احصاء شده به خبرگان ارائه و ضمن اخذ نظرات آنان، اصلاحات لازم به عمل آمد و سپس پرسشنامه اصلاحی با لحاظ نمودن نظرات خبرگان مشتمل بر ۵۷ سؤال بسته طراحی و بین جامعه آماری توزیع گردید. در این پرسشنامه از جامعه آماری تقاضا شد تا ضمن مطالعه و دقت لازم در ارائه پاسخ به سؤالات مزبور، نظر خودشان را در باره میزان تأثیر هر یک از عوامل ژئوپلیتیکی در تدوین راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در حوزه عمان را در یکی از گزینه‌های پنج‌گانه که بر اساس مقیاس پنج گزینه‌ای طیف لیکرت^۱ طراحی شده است، مشخص نمایند و در ادامه پس از توزیع پرسش‌نامه بین افراد جامعه نمونه و جمع‌آوری و تحلیل نتایج آن در جهت محاسبه رتبه‌بندی تهدیدها، با استفاده از نتایج ارائه شده به پاسخ به سؤال تحقیق پرداخته شده است.

^۱-likert

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

الف- تجزیه و تحلیل آماری داده‌های جمعیت شناختی

به منظور شناسایی پاسخ‌دهندگان سؤالاتی در قالب چند گزینه‌ای مطرح که براساس تجزیه و تحلیل صورت گرفته ۶/۶۸ درصد پاسخ‌دهندگان دارای مدرک تحصیلی دکترا، ۶/۷۰ درصد پاسخ‌دهندگان در رشته دفاع ملی، ۵/۷۴ درصد از پاسخ‌دهندگان بین ۲۰ تا ۳۰ سال در مشاغل راهبردی خدمت نموده‌اند و میزان آشنایی ۹/۵۴ درصد پاسخ‌دهندگان با کشور عمان در حد خیلی زیاد بوده است، با توجه به نتایج حاصله جامعه آماری از توانایی و دانش کافی در پاسخ به سؤالات برخوردار بوده‌اند.

ب- تجزیه و تحلیل سایر داده‌ها و ارائه یافته‌های تحقیق

ابتدا جهت بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون K-S استفاده نمودیم، بدین منظور فرضیه ای به شکل زیر تدوین و سپس مورد آزمون واقع گرفت:

H_0 : توزیع داده‌ها نرمال است.

H_1 : توزیع داده‌ها نرمال نیست.

آزمون	عوامل	میانگین حاصله	مقدار Z حاصله	Sig سطح معناداری	نتیجه آزمون
کلمه‌گزینی K-S	سیاست خارجی	۳/۸۴۱۴	۰/۹۸۷	۰/۲۸۴	فرض H_0 تأیید می‌گردد
	نظامی	۳/۸۲۸۴	۰/۸۹۸	۰/۳۹۵	فرض H_0 تأیید می‌گردد
	اقتصادی	۳/۶۹۴۱	۰/۸۹۳	۰/۴۰۳	فرض H_0 تأیید می‌گردد
	سیاست داخلی	۳/۶۶۹۹	۱/۰۹۵	۰/۱۸۲	فرض H_0 تأیید می‌گردد
	انسانی	۳/۶۷۶۵	۱/۲۰۲	۰/۱۱۱	فرض H_0 تأیید می‌گردد
	طبیعی	۳/۵۷۶۲	۱/۰۱۳	۰/۲۵۶	فرض H_0 تأیید می‌گردد

جدول شماره (۲) آزمون K-S بررسی توزیع داده‌ها

با توجه با اینکه مقدار Sig برای تمام متغیرها از سطح خطای ۰/۰۵ بیشتر به دست آمد فرض H_0 تأیید می گردد، یعنی توزیع داده‌ها از قانون نرمال تبعیت می کند. که نتایج به شرح زیر است:

آزمون	عوامل	جدول اطمینان		تفاوت میانگین	SIG	درجه آزادی	مقدار T حاصله	نتیجه آزمون
		حد بالا	حد پایین					
رتبه بندی عوامل T	طبیعی	۰/۸۰۵۹	۰/۳۴۶۴	۰/۵۷۶۱۷	۰/۰۰۰	۵۰	۵/۰۳۷	تأیید فرضیه
	انسانی	۰/۸۷۳۲	۰/۴۷۹۷	۰/۶۷۶۴۷	۰/۰۰۰	۵۰	۶/۹۰۵	تأیید فرضیه
	نظامی	۱/۰۲۶۲	۰/۶۳۰۶	۰/۸۲۸۴۳	۰/۰۰۰	۵۰	۸/۴۱۳	تأیید فرضیه
	سیاسی داخلی	۰/۸۹۰۵	۰/۴۴۹۴	۰/۶۶۹۹۳	۰/۰۰۰	۵۰	۶/۱۰۱	تأیید فرضیه
	سیاسی خارجی	۱/۰۴۲۸	۰/۶۳۹۹	۰/۸۴۱۳۵	۰/۰۰۰	۵۰	۸/۳۸۹	تأیید فرضیه
	اقتصادی	۰/۹۴۳۷	۰/۴۴۴۵	۰/۶۹۴۱۲	۰/۰۰۰	۵۰	۵/۵۸۵	تأیید فرضیه

جدول شماره (۳) آزمون مقایسه میانگین با عدد ثابت مرتبط با عوامل شش گانه ژئوپلیتیکی کشور عمان با توجه به خروجی جدول چون مقدار Sig برای عامل مذکور کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ حاصل شده است، فرضیه ها مورد تأیید واقع می گردد یعنی اینکه عوامل شش گانه فوق بر تدوین راهبردها تأثیر دارند.

آزمون رتبه بندی میانگین عوامل

جهت رتبه بندی میانگین متغیرهای مستقل به لحاظ تأثیری که بر تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال کشور عمان دارند از آزمون فرید من استفاده نمودیم. بدین منظور فرضیه‌ای به شرح زیر تدوین و سپس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

H_0 : میانگین همه متغیرها یکسان است.

H_1 : حداقل اولویت دو متغیر با هم تفاوت معنادار دارد.

جدول شماره (۴): آزمون رتبه بندی میانگین عوامل

عوامل	سیاست خارجی	اقتصادی	انسانی	سیاست داخلی	طبیعی
میانگین‌های حاصله	۳/۹۴	۳/۵۴	۳/۲۷	۳/۲۵	۲/۹۸
$N = 51$ $sig = 0.028$ $df = 5$ $\chi^2 = 12/548$					

دسته‌بندی شاخص‌ها: به کمک آمار توصیفی ابتدا شاخص‌های عوامل شش‌گانه به لحاظ پاسخ جامعه آماری در خصوص این که آیا این شاخص فرصت آفرین است یا تهدیدزا می‌باشد مورد دسته‌بندی قرار گرفته اند و سپس رتبه بندی شاخص‌ها انجام شده است

رتبه‌بندی شاخص‌ها: جهت رتبه‌بندی شاخص‌های هر عامل نیز برابر جداول صفحات بعدی آزمون فریدمن استفاده گردید. بدین منظور برای پاسخگویی به سؤال ۱ فرعی تحقیق فرضیه‌ای زیر تدوین و سپس مورد آزمون واقع گردید:

H_0 : میانگین همه شاخص‌های عامل طبیعی یکسان است.

H_1 : حداقل اولویت دو شاخص با هم تفاوت معنادار دارد.

جدول شماره ۵ میانگین‌های حاصله از شاخص‌های تهدیدزا عوامل طبیعی

شماره شاخص	شاخص‌های تهدیدزا عوامل طبیعی	نمره میانگین
۲	حاکمیت عمان بر بخش جنوبی تنگه هرمز از طریق استان خصب به ویژه در کنترل انرژی و امنیت	۱/۶۱
۳	کنترل و نظارت عمان بر کشتیرانی در قسمت غربی دریای عربی و نیمه جنوبی دریای عمان.	۱/۳۹
Chi-Square=۵/۶۷۲		N=۵۱
sig = ۰/۱۶		df=۱

باتوجه به خروجی‌های حاصله چون مقدار سطح معنادار از میزان خطای ۰/۰۵ کمتر بدست آمده است بنابراین فرض H_1 پذیرفته می‌شود، این یعنی اولویت شاخص‌های تهدیدزا عامل طبیعی به لحاظ تأثیری که بر تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران دارند یکسان نیست. میانگین‌های حاصله به ترتیب اولویت از بیشتر به کمتر در جدول شماره (۵) نشان داده شده است. برای پاسخگویی به سؤال ۲ فرعی تحقیق نیز فرضیه‌ای تدوین و سپس مورد آزمون فریدمن واقع گردید:

H_0 : میانگین همه شاخص‌های عوامل انسانی یکسان است.

H_1 : حداقل اولویت دو شاخص با هم تفاوت معنادار دارد.

باتوجه به خروجی‌های حاصله تمامی شاخص‌های عوامل انسانی فرصت آفرین بوده و فاقد شاخص‌های تهدیدزا می‌باشد.

برای پاسخگویی به سؤال ۳ فرعی تحقیق نیز فرضیه‌ای تدوین و سپس مورد آزمون فریدمن واقع

گردید:

H_0 : میانگین همه شاخص های عوامل نظامی یکسان است.

H_1 : حداقل اولویت دو شاخص با هم تفاوت معنادار دارد.

باتوجه به خروجی های حاصله چون مقدار سطح معنادار از میزان خطای ۰/۰۵ کمتر بدست آمده است بنابراین فرض H_1 پذیرفته می شود، این یعنی اولویت شاخص های تهدیدزا عوامل نظامی به لحاظ تاثیری که بر تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران دارند یکسان نیست. میانگین های حاصله به ترتیب اولویت از بیشتر به کمتر در جدول شماره (۶) نشان داده شده است.

جدول شماره (۶) میانگین های حاصله از شاخص های تهدید زا عوامل نظامی

شماره شاخص	شاخص های تهدیدزا عوامل نظامی	نمره میانگین
۳۰	وجود پایگاه های نیروهای فرا منطقه ای در کشور عمان.	۵/۷۳
۲۷	پیمان های نظامی کشور عمان با قدرت های فرا منطقه ای.	۵/۵۳
۳۲	پیوند راهبردی دفاعی - امنیتی عمان با قدرت های بزرگ.	۵/۲۵
۳۱	نقش عمان در محدود نمودن حلقه محاصره جمهوری اسلامی ایران.	۴/۴۳
۲۸	شرکت عمان در رزمایش های (منطقه ای و فرا منطقه ای).	۴/۲۵
۲۵	کیفیت و کمیت تسلیحات نیروهای مسلح کشور عمان.	۳/۶۷
۳۳	آمادگی عملیات دریایی و هوایی ارتش عمان.	۳/۶۶
۲۴	کیفیت و کمیت منابع انسانی نیروهای مسلح کشور عمان.	۳/۵۰
$df=۷$ $Chi-Square = ۶۴/۰۹۱$ $sig = ۰/۰۰۰$		$N=۵۱$

باتوجه به خروجی های حاصله چون مقدار سطح معنادار از میزان خطای ۰/۰۵ کمتر بدست آمده است بنابراین فرض H_1 پذیرفته می شود، این یعنی اولویت شاخص های تهدیدزا عوامل نظامی به لحاظ تاثیری که بر تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران دارند یکسان نیست. میانگین های حاصله به ترتیب اولویت از بیشتر به کمتر در جدول شماره (۶) نشان داده شده است.

برای پاسخگویی به سوال ۴ فرعی تحقیق نیز فرضیه ای تدوین و سپس مورد آزمون فریدمن واقع

گردید:

H_0 : میانگین همه شاخص های عوامل سیاست داخلی یکسان است.

H_1 : حداقل اولویت دو شاخص با هم تفاوت معنادار دارد.

باتوجه به خروجی های حاصله تمامی شاخص های عوامل سیاست داخلی فرصت آفرین بوده و فاقد شاخص های تهدیدزا می باشد.

برای پاسخگویی به سوال ۵ فرعی تحقیق نیز فرضیه‌ای تدوین و سپس مورد آزمون فریدمن واقع گردید:

H_0 : میانگین همه شاخص‌های عوامل سیاست خارجی یکسان است.

H_1 : حداقل اولویت دو شاخص با هم تفاوت معنادار دارد.

با توجه به خروجی‌های حاصله تمامی شاخص‌های عوامل سیاست خارجی به جز شاخص شماره ۴۲ فرصت آفرین می‌باشد. جدول (۷)

جدول شماره (۷) میانگین‌های حاصله از شاخص‌های تهدیدزا عوامل نظامی

شماره شاخص	شاخص تهدیدزا سیاست خارجی	نمره میانگین
۴۲	روابط حسنه کشور عمان با اتحادیه اروپا.	۳/۵

برای پاسخگویی به سؤال ۶ فرعی تحقیق نیز فرضیه‌ای تدوین و سپس مورد آزمون فریدمن واقع گردید:

H_0 : میانگین همه شاخص‌های عوامل اقتصادی یکسان است.

H_1 : حداقل اولویت دو شاخص با هم تفاوت معنادار دارد.

با توجه به خروجی‌های حاصله تمامی شاخص‌های عوامل اقتصادی فرصت آفرین بوده و فاقد شاخص‌های تهدیدزا می‌باشد

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

بر اساس یافته‌های پژوهش و نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل فرضیه‌های بسترهای تهدیدزا محیط ژئوپلیتیکی مؤثر بر تدوین راهبرد دفاعی کشور در مقابل عمان را می‌توان بدین صورت جمع‌بندی نمود که عوامل ذکر شده در واقع پاسخ مناسبی به سؤال تحقیق مبنی بر چیستی بسترهای تهدیدزا ژئوپلیتیکی عمان مؤثر بر تدوین راهبرد دفاعی کشور می‌باشد که در قالب ۱۰ عامل ژئوپلیتیکی به ترتیب اهمیت برابر جداول مربوطه حاصل از تجزیه و تحلیل فرضیه‌ها به شرح زیر تعیین گردیدند.

جدول شماره (۸) شاخص‌های تهدیدزا ژئوپلیتیکی

شماره شاخص	شاخص‌های تهدیدزا ژئوپلیتیکی	نمره میانگین
۳۰	وجود پایگاه‌های نیروهای فرا منطقه‌ای در کشور عمان.	۵/۷۳
۲۷	پیمان‌های نظامی کشور عمان با قدرت‌های فرا منطقه‌ای.	۵/۵۳
۳۲	پیوند راهبردی دفاعی - امنیتی عمان با قدرت‌های بزرگ.	۵/۲۵
۳۱	نقش عمان در محدود نمودن حلقه محاصره جمهوری اسلامی ایران.	۴/۴۳

شماره شاخص	شاخص‌های تهدیدزا ژئوپلیتیکی	نمره میانگین
۲۸	شرکت عمان در رزمایش‌های (منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای).	۴/۲۵
۲۵	کیفیت و کمیت تسلیحات نیروهای مسلح کشور عمان.	۳/۶۷
۳۳	آمادگی عملیات دریایی و هوایی ارتش عمان.	۳/۶۶
۲۴	کیفیت و کمیت منابع انسانی نیروهای مسلح کشور عمان.	۳/۵۰
۲	حاکمیت عمان بر بخش جنوبی تنگه هرمز از طریق استان خصب به ویژه در کنترل انرژی و امنیت	۱/۶۱
۳	کنترل و نظارت عمان بر کشتیرانی در قسمت غربی دریای عربی و نیمه جنوبی دریای عمان.	۱/۳۹

نتایج تجزیه و تحلیل فرضیه ب (عوامل طبیعی)

این شاخص‌ها به کمک استنباطی نظیر t یک نمونه‌ای تجزیه و تحلیل شده‌اند. پاسخ‌دهندگان معتقدند که بسترهای تهدید زا عوامل طبیعی کشور عمان بر تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران تأثیر دارند. در ادامه شاخص‌های تهدیدزا عوامل طبیعی به لحاظ تأثیری که در تدوین راهبردها دارند توسط آزمون فریدمن رتبه‌بندی گردیده‌اند که مشاهده گردید که به ترتیب شاخص‌های ژئوپلیتیکی تهدیدزا طبیعی مهم کشور عمان که در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران درقبال کشور عمان مؤثرند برابر جدول شماره (۸) عبارتند از:

جدول شماره (۹) شاخص‌های ژئوپلیتیکی تهدیدزا طبیعی

شماره شاخص	شاخص‌های تهدیدزا عوامل طبیعی	نمره میانگین
۲	حاکمیت عمان بر بخش جنوبی تنگه هرمز از طریق استان خصب به ویژه در کنترل انرژی و امنیت انرژی.	۱/۶۱
۳	کنترل و نظارت عمان بر کشتیرانی در قسمت غربی دریای عربی و نیمه جنوبی دریای عمان.	۱/۳۹

با توجه به این جدول (۹) مشاهده می‌شود که به ترتیب شاخص‌های ژئوپلیتیکی تهدیدزا طبیعی مهم کشور عمان در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران درقبال کشور عمان شامل: حاکمیت عمان بر بخش جنوبی تنگه هرمز از طریق استان خصب به ویژه در کنترل انرژی و امنیت انرژی و نیز کنترل و نظارت عمان بر کشتیرانی در قسمت غربی دریای عربی و نیمه جنوبی دریای عمان می‌باشند.

نتایج تجزیه و تحلیل فرضیه ج (عوامل انسانی)

این شاخص‌ها به کمک استنباطی نظیر t یک نمونه‌ای تجزیه و تحلیل شده‌اند. پاسخ‌دهندگان معتقدند که این عوامل در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال کشور عمان تهدیدزا نبوده و فرصت‌آفرین می‌باشند.

نتایج تجزیه و تحلیل فرضیه ج (عوامل نظامی)

این شاخص‌ها به کمک استنباطی نظیر t یک نمونه‌ای تجزیه و تحلیل شده‌اند. پاسخ‌دهندگان معتقدند که بسترهای تهدیدزا عوامل نظامی کشور عمان بر تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران تأثیر دارند.

در ادامه شاخص‌های تهدیدزا عوامل نظامی به لحاظ تأثیری که در تدوین راهبردها دارند توسط آزمون فریدمن رتبه‌بندی گردیده‌اند که مشاهده گردید که به ترتیب شاخص‌های ژئوپلیتیکی تهدیدزا نظامی مهم کشور عمان که در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال کشور عمان مؤثرند عبارتند از:

جدول شماره (۱۰): شاخص‌های تهدیدزا عوامل نظامی

شماره شاخص	شاخص‌های تهدیدزا عوامل نظامی	نمره میانگین
۳۰	وجود پایگاه‌های نیروهای فرامنطقه‌ای در کشور عمان. به ویژه پایگاه‌های خارجی در رأس‌المسند م در جنوب تنگه هرمز.	۵/۷۳
۲۷	پیمان‌های نظامی کشور عمان با قدرت‌های فرامنطقه‌ای.	۵/۵۳
۳۲	پیوند راهبردی دفاعی امنیتی عمان با قدرت‌های بزرگ.	۵/۲۵
۳۱	نقش عمان در محدود نمودن حلقه محاصره جمهوری اسلامی ایران.	۴/۴۳
۲۸	شرکت عمان در رزمایش‌های (منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای).	۴/۲۵
۲۵	کیفیت و کمیت تسلیحات نیروهای مسلح کشور عمان.	۳/۶۷
۳۳	آمادگی عملیات دریایی و هوایی ارتش عمان.	۳/۶۶
۲۴	کیفیت و کمیت منابع انسانی نیروهای مسلح کشور عمان.	۳/۵۰

نتایج تجزیه و تحلیل فرضیه ج (عوامل سیاسی داخلی)

این شاخص‌ها به کمک استنباطی نظیر t یک نمونه‌ای تجزیه و تحلیل شده‌اند. پاسخ‌دهندگان معتقدند که این عوامل در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال کشور عمان تهدیدزا نبوده و فرصت‌آفرین می‌باشند.

نتایج تجزیه و تحلیل فرضیه ج (عوامل سیاسی خارجی)

این شاخص‌ها به کمک استنباطی نظیر t یک نمونه‌ای تجزیه و تحلیل شده‌اند. پاسخ‌دهندگان معتقدند که فقط عامل شماره ۴۲ در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال کشور عمان تهدیدزا بوده و سایر عوامل این مؤلفه فرصت‌آفرین می‌باشند.

جدول شماره (۱۱): شاخص‌های تهدیدزا عوامل سیاسی خارجی

شماره شاخص	شاخص تهدیدزا سیاست خارجی	نمره میانگین
۴۲	روابط حسنه کشور عمان با اتحادیه اروپا.	۳/۵

نتایج تجزیه و تحلیل فرضیه ج (عوامل اقتصادی)

این شاخص‌ها به کمک استنباطی نظیر t یک نمونه‌ای تجزیه و تحلیل شده‌اند. پاسخ‌دهندگان معتقدند که این عوامل در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران در قبال کشور عمان تهدیدزا نبوده و فرصت‌آفرین می‌باشند.

ب- پیشنهاد

۱- طراحان دفاعی کشور با بهره‌گیری از فرصت‌های موجود نظیر همگرایی و وابستگی جمعیتی بین بخش‌هایی از مردم دو کشور عمان و ایران و همچنین وجود گروه‌های شیعی و انگیزه‌های عقیدتی آن در عمان راهبردهای دفاعی مناسبی این زمینه اتخاذ نمایند.

۲- با در نظر گرفتن نگاه مثبت و راهبردی سلطان عمان به روابط عمان و ایران و نیز قراردادن جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان عمق استراتژیک عمان در روابط خارجی و نیز تمرینات نظامی دو کشور حداکثر بهره‌برداری از فرصت‌ها در تدوین دفاعی مناسب در قبال کشور عمان به‌عمل آید.

فهرست منابع:

الف - منابع فارسی

- ۱- قرآن کریم؛ سوره انفال
- ۲- صحیفه نور (۱۳۸۷)، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام، ج ۱۲، ص، ۱۶۰
- ۳- بیانات امام خامنه‌ای م‌ت‌ل‌ق‌ه قابل دسترسی در www.khamenei.ir.
- ۴- افشردی، محمدحسین، (۱۳۸۶)، طرح‌ریزی راهبردی نظامی در صحنه جنگ و عملیات، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی
- ۵- جمشیدی، محمدحسین (۱۳۸۴)، مبانی و تاریخ اندیشه نظامی در جهان، تهران، دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران.
- ۶- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۴)، جزوه جغرافیای سیاسی جهان اسلام، دانشگاه تربیت مدرس
- ۷- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۵)، اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، مشهد، انتشارات پاپلی (وابسته به پژوهشکده امیرکبیر جهان).
- ۸- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۷۱)، خلیج فارس و نقش استراتژیک تنگه‌ی هرمز، تهران، انتشارات سمت.
- ۹- حافظ‌نیا، محمدرضا و رشید، غلامعلی و پرهیزکار، اکبر و افشردی، محمد حسین، (۱۳۸۶) الگوی نظری طراحی راهبرد دفاعی مبتنی بر عوامل ژئوپلیتیک، تهران، فصلنامه بین‌المللی علمی-پژوهشی انجمن ژئوپلیتیک ایران، سال سوم، شماره دوم.
- ۱۰- حسن‌بیگی، ابراهیم (۱۳۹۰)، مدیریت راهبردی، چاپ اول، تهران، انتشارات سمت، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی دانشگاه عالی دفاع ملی
- ۱۱- دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی (۱۳۸۷)، عمان، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه.
- ۱۲- رشید، غلامعلی، (۱۳۸۶)، جزوه درس ژئوپلیتیک، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ۱۳- صفوی پور، محمد رضا، (۱۳۸۶)، روش‌ها و منش‌های بازیگران در خلیج فارس، انتشارات سایه روشن، چاپ اول
- ۱۴- فاضلی‌نیا، نفیسه (۱۳۸۶)، ژئوپلیتیک شیعه و نگرانی غرب از انقلاب اسلامی، چاپ اول، تهران، انتشارات شیعه‌شناسی،
- ۱۵- کامیابی، شکرالله (۱۳۸۹) خلیج فارس و امنیت- تهران، مرکز مطالعات خلیج فارس
- ۱۶- کوچکی، سجاد (۱۳۹۰)، راهبرد دفاع همه‌جانبه جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان برای مقابله با تهدیدات دریا پایه ناهم‌مطراز آمریکا، دانشگاه عالی دفاع ملی، پایان‌نامه دکتری علوم دفاعی راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران.



- ۱۷- منصوری، جهانگیر (۱۳۸۲)، مجموعه قوانین و مقررات نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، تهران، دیدار.
- ۱۸- مجتهدزاده، پیروز (۱۳۷۹)، خلیج فارس، کشورها و مرزها چاپ اول، تهران، چاپخانه حیدری.
- ۱۹- میرحیدره، دره (۱۳۷۷). سیری در تحولات ژئوپلیتیک. مجموعه مقالات کنگره علمی انجمن ژئوپلیتیک ایران
- ۲۰- نوروزی، محمد تقی (۱۳۸۵)، فرهنگ دفاعی. امنیتی، تهران، انتشارات سنا.

ب- منابع خارجی

- 1- Karabulut, Bilal; (2005). Strateji Jeostrateji Jeopolitik; Ankara: Platin
- 2- - S. H. Amini, International and Legal Problems of The Gulf, London, Limited, 1981, p. 35